Városi kertek

A közösségi kertek olyan városi területek, amelyekben a városlakók parcellákat művelnek, élelmiszernövényeket, fűszereket, virágokat termelhetnek maguknak. A kert működtetésével, látogathatóságával kapcsolatban szabályokat hoznak, vezetőt választanak, rendezvényeket, oktatási programokat szerveznek, közösen állják a költségeket. A városi kert nem hétvégi hobbitelek, nem szántóföld, hanem 5-10 négyzetméteres parcellákra osztott termőterület, közel a lakóhelyhez, ahová bármikor „le lehet ugrani" ránézni a növényekre, találkozni a szomszédokkal.

Az első lépés a legnehezebb

Budapest első klasszikus városi kertje a Kispesten, a 19. kerületben megvalósul idén tavasszal Első Kis-Pesti Kert néven. A Városi Kertek Közhasznú Egyesület kezdeményezésére, a kerületi önkormányzattal együttműködve, önkormányzati területen alakul a közel 1000 négyzetméteres, 32 parcellára osztott kert. A kerttagok 4,5 négyzetméteres parcellákat művelnek, lesz a kertben közösségi tér, oktatási és iskolai programokat tarthatnak. A kertet a kerületi parképítő vállalat építi, a tervek szerint március 15-ig, az ünnepélyes megnyitót április 22-re, a Föld világnapjára tervezik. Mindig az első lépés a legnehezebb, Budapesten is az első kert megalapítása a legnagyobb munka. Ki kellett alakítani a jogi, közösségépítési, szervezési, kommunikációs módokat, amelyek mentén a kert megvalósulhatott. Mostantól viszont létezik az a követhető „know-how", amely minden budapesti önkormányzat számára lemásolható, így várható, hogy az elkövetkező években számos új városi kert alakul.

A városi mezőgazdaság szóösszetétel ellentmondásnak tűnhet, az agrárium a vidék sajátja, a város inkább a fogyasztó. A fogyasztói társadalom messze jutott az élelmiszer-felhasználásban, évszakoktól és távolságoktól függetlenül állandó a bőség, teljes a kiszolgálás. Mára a tehén lila, a paradicsom a műanyag dobozban nő, a tej pedig kocka alakú; az emberiség történetében soha nem létezett még ennyire tudatlan és kiszolgáltatott nemzedék, legalábbis az élelmiszerekkel kapcsolatban.

Nem volt ez mindig így, csak az utóbbi időben teszünk éles különbséget a város és a vidék között. Egészen az elmúlt évszázadig természetes volt a városi, város környéki kertek megléte a kisebb szállítási távolságoknak és szállító kapacitásnak, a kisebb pénzforgalomnak és az önellátás kultúrájának köszönhetően.

Városi önellátás

Száz éve a várostervezésben létezett kertváros koncepció, egyik gyönyörű példája a budapesti Wekerle-telep. Más források is táplálták a múltban a városi kertmozgalom terjedését: minden gazdasági válság és háború ösztönzőleg hatott a lakossági önellátás megteremtésére, sőt az állam is megadott minden elképzelhető segítséget ehhez.

Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban az első világháború során „szabadság kertek", a második világháború során pedig „győzelem kertek" névvel illették az önellátást megteremtő kertmozgalmakat, amelyek kiváló eredménnyel működtek; a lakosság zöldség-gyümölcs ellátásának közel 40 százalékát termelték meg. Ugyanígy a kelet-európai háztáji kertek, vagy városi kertek, Zuglóban például 14 ezer volt belőlük a második világháború idején.

Később, a hatvanas évek diáklázadásai alakultak át egyfajta közösségi, öko-tudatos zöldmozgalommá, csírái lettek a modern városi kerteknek. A mai értelemben vett első közösségi kertet 1972-ben New Yorkban alapította *Liz Christy* aktivista Manhattan egyik negyedében. Városi gerillaként üresen álló grundokat foglaltak el, közösséget és kerteket alakítottak ki rajtuk. Ma New Yorkban 1900 közösségi kertet, közösségi parkot tartanak nyilván, nem is beszélve a „backyard gardening"-nek nevezett háztáji termelésről.

Hasonló a fejlődés Európában is: Anglia, Spanyolország, Németország is tele van városi kertekkel, sőt Angliában törvény írja elő, hogy minden városlakónak jár megművelésre alkalmas terület, ha önellátásra kéri azt. Ehhez képest hosszú listákon várakoznak a leendő városi kertészek, mert nincs annyi terület, mint ahány jelentkező. Németországban állami segítséggel interkulturális kerteket tartanak fenn, a soknemzetiségű kertközösség a növé-

nyek gondozásán, a közösségi önszabályozáson keresztül ismeri meg egymást.

Olcsó és mindenkinek jó

Kevés olyan városépítési fejlesztést tudunk felsorolni, amely a városi kertekhez hasonlóan közelítené meg az abszolút jót, az ellenérdek nélküli pozitivitást, ugyanakkor városépítészeti mércével mérve ennyire olcsó lenne. Mindez Budapesten különösen fontos, ahol az elmúlt évtizedek tévutas városfejlesztése, az elidegenedés, a zöld felületek csökkenése és gondozatlansága, a foghíjtelkek szaporodása, a város közösség-ellenessége, közösségi tereinek hiánya, a mind nyilvánvalóbb szegénység, az élelmiszer drágasága és gyenge minősége, mind a városi kertek alapításának ösztönzői. Nem a bevásárlóközpontok, a kezelhetetlen autóforgalom, a pusztuló építészeti örökség, vagy presztízsberuházások tesznek egy várost világvárossá, hanem annak élő közösségei, a lakók elégedettsége, és az a tény, hogy magukénak érzik a várost, amelyben élnek és a parcella kertészeteiken keresztül maguk is művelik azt.

Sokféle városi kert létezik a világban: iskolakertek, szociális kertek, közösségi parkok, parcella-kertészetek. A városi kert önálló mikroklímát hoz létre, vizet párologtat, így csökkentve a városi hőszigetek kialakulását, zöld foltjaikkal nyugalmat és természetességet visznek a betonrengetegbe. Kutatások bizonyítják, hogy a városi kertek környékén csökken a bűnözés, és nőnek a lakásárak, az egyén felelősségtudata és tulajdonosi szemlélete a kerülete és a városa iránt. A közösségi kert működésében 10%-ban a kertészet, 90%-ban pedig a közösségi élet, az önszabályozottság, a helyi demokrácia, az együttműködés és belátóképesség gyakorlóterepe.

Tanulóterep

Olyan városban, mint Budapest, ahol még köszönni is elfelejtettünk, ahol veszedelmes méreteket ölt az önzés és a gátlástalanság, a városi kertek lehetnek azok a tanulóterepek, amelyek helyes irányba terelik a közösségi folyamatokat, jó példát mutatnak a hétköznapi valósággal szemben.

Vége az elmúlt évtizedek építészeti robbanásának, Budapesten most üresen álló telkek üresek is maradnak az elkövetkező években, jobb esetben parkolót alakítanak ki rajtuk, rosszabb esetben szemét és gaz veri fel őket, haszontalanul csúfítva a várost. Több száz hektárnyi foghíjtelek, üres terület fekszik parlagon, amelyek, ha csak rövid időre is, városi kertként, közösségi térként művelés alá vonhatók.

A nyugati példák szerint a városi kertek nem válnak a kertészek tulajdonává, ők csak használók más telkén mindaddig, amíg a tulajdonos nem talál rá befektetőt, vagy más feladatot. A városi kertek mobil képződmények, történetük során akár többször is helyet változtatnak, az ágyások, közösségi tereik átköltöztethetők, újraépíthetők más helyszínre. Elképesztő pazarlás és hanyagság ennyi parlagon heverő területet hagyni, ahelyett hogy városi kerteket alakítanánk ki rajtuk.

A válság mindenkit egyformán érint, a várost és a vidéket egyaránt elszegényítette. Ahogy vidéken a háztáji termesztést, az önellátás kultúráját kormányprogram próbálja erősíteni, ehhez ugyanúgy joguk van a városlakóknak is, őket is helyzetbe kell és lehet hozni városi kertek alapításával, az önellátás lehetőségének megteremtésével.

Csak saját részre

Felvetődik a kérdés, hogy a városi környezet alkalmas-e mezőgazdasági termelésre? A városi föld általában nem alkalmas növények nevelésére, nem is érdemes kísérletezni vele, inkább hozatott termőföldből kell ágyásokat kialakítani. New Yorkban 1900 városi kert működik, bizonyára ők is tisztában vannak a városi szennyezettség lehetőségével, mégis kiválóan működik a városi mezőgazdaság, mind több a helyi piac, a város vezetése sokat tesz a kertek fenntartásáért, bővítéséért. Sok kertszabályzatban kikötik, hogy csak saját részre lehet termelni, eladásra nem, így a termés minősége és annak elfogyasztása az egyén felelőssége és kockázata, ugyanakkor más kertek fölöslegét központilag gyűjtik, és eljuttatják a rászorultaknak.

A legtöbb városi kert tiltja a vegyszerek, növényvédő szerek használatát, műtrágyák helyett komposztálnak, gyűjtik az esővizet, törekednek a

▲ *Clinton Kert, New York, USA*

Vége az elmúlt évtizedek építészeti robbanásának.

Termeld magad

Az évtizedekig sulykolt globalitás lassan átfordul a lokalitás irányába, „Eat Local", azaz egyél helyit, vagy még inkább „Grow Local", azaz termelj helyben.

Az elkövetkező évtizedek az élelmiszerválságok évtizedei lesznek. A kontinenseken átnyúló élelmiszer-kereskedelem, a helyi termelés háttérbeszorulása, a tőzsdei spekulációk és a lélektelen üzlet együttesen hihetetlenül kiszolgáltatottá teszi az egyént: a nagy elosztóhálózatok kezében vagyunk. Könnyű megépíteni a nagyáruházat, ugyanilyen könnyű lesz azonban bezárni is, ha a gazdasági szükség így kívánja. Csakhogy közben kihalnak a kisboltok, a helyi termelők feladják a termelést, mi magunk is elfelejtjük nagyszüleink praktikáit, nincs befőzés, nincs kiskert. Fogalmunk sincs a helyi ízekről, még kamránk sincs, ahol raktározhatnánk, saját élelmezésünk szempontjából máról holnapra élünk. A minőség helyett az olcsóság a legfőbb mérce, akciókra vadászunk az ízek helyett, pusztán fogyasztókká váltunk, teremtők helyett.

Ahogy a Győzelem kertek jelentős részt tettek ki a lakosság élelmiszer-ellátásában, a jövő is kezd hasonlóvá válni: „Grown Your Own Food – Termeld meg magadnak" az új jelszó, már a városokban is.

Városi kertek

Fel kell készülni arra, hogy lesznek vandálok, tolvajok.

minél természetközelibb termesztési módszerek használatára, és ezt oktatják is, iskolai csoportoknak, látogatóknak, érdeklődőknek.

Sokan vágnak bele a városi kertészkedésbe előtanulmányok, tapasztalat nélkül. Ez nem baj, hiszen egymástól tanulhatnak a kertközösségben. A növények pedig igazán megengedő lények, viszonylag kevés gondoskodást is sok terménnyel hálálnak meg. Évről évre jobban fogják érteni a növények működését, a fajták sokszínűségét. A parcellakertészetek pedig életre hívnak egyfajta egészséges versenyt a minőség, a mennyiség és a különlegesség lesznek a főbb szempontok. A városi kertek nem veszik el a megélhetést a vidéki gazdák elől, sokkal inkább támogatják őket, hiszen 5-10 négyzetméteres parcellán nem lehet elérni a teljes önellátást, hozzászoktat viszont bennünket az ízekhez és a minőséghez.

Ahogy a vidék Magyarországának súlyos gondja a terménylopás, ne gondoljuk, hogy ez a jelenség nem fog megjelenni a városi kertekben. Legyen kerítés, térfigyelő rendszer, jó viszony a helyi rendőrséggel és polgárőrökkel, és legfőképp fel kell készülni arra, hogy lesznek vandálok, tolvajok. Ezen azonban nem szabad fennakadni, a kertet tovább kell művelni, az elpusztított ágyásokat újra kell telepíteni. Idővel a közösség győz, és megszokottá, elfogadottá, a kerület büszkeségévé válik a városi kert.

New Yorkban, Londonban, Berlinben és még számos más nagyvárosban a városi termőterületek, a városi kertek a helyi parkfenntartó közművállalat védnöksége alatt működnek, akik komposzttal, vetőmaggal, eszközökkel és tanácsokkal segítik őket. A város és a közműcég is nyertes, hiszen a kertek által növekszik a gondozott zöld területek nagysága, a városlakók is jobban vigyáznak a parkokra, fasorokra, nő a közműcég elfogadottsága. Kiváló beszédtéma lesz a kertek program.

Rosta Gábor
(Városi Kertek Egyesület
www.avarositanya.hu)

▼ *Zenda, Közösségi Kert, USA*

A lap előfizethető az ország bármely postáján, és megrendelhető a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail címen, vagy a 06-80-444-444-es telefonszámon, valamint a Magyar Mezőgazdaság Kiadónál a 1141 Budapest, Mirtusz u. 2. címen, a 273-2287 telefonszámon és a www.kertbaratmagazin.hu honlapon.

MAGYAR MEZŐGAZDASÁG LAPCSOPORT